

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ ÎN BASARABIA DUPĂ UNIREA DIN 1918

Elena Aramă, dr.hab., prof.univ., USPEE „Constantin Stere”

Valentina Coptileț, dr, conf.univ. , USPEE „Constantin Stere”

Summary

In the article „Organizing of judiciary in Basarabia after the Unification in 1918” the authors have reflected the unification process of the legal system, first of all, of the judiciary one with the Old Kingdom after the unification of Basarabia with Romania on 27 March 1918. It has been quite an original and interesting process given the circumstances that, on one side, Basarabia had been introduced a hundred years ago into a foreign legislative and legal system and on the other side the Russian system had medieval features. The unification activity was thoroughly elaborated being based on researches of magistrates and lawyers of Basarabia which made up a series of legal and socio-economic studies under guidance of the first President of the of the Court of Appeal of Chisinau Mr. Vespasian Erbiceanu.

The analysed information provides us the image of a well-done process of legislative unification by involvement of notorious intellectual forces from Basarabia and the Old Kingdom. Surprising for today but natural for that époque is the fact that process underwent with moderation, in the democratic way, without resentment, with maximum attention for the protection of fundamental human rights. The rules of the Russian Empire have been removed not only because they were strange to the national spirit, traditions and customs but due to their full disharmony with the tendencies of democracy, justice and equality before the law.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării din Basarabia a votat hotărârea despre unirea Basarabiei cu România. Unirea Basarabiei cu România impunea cu necesitate unificarea sistemului juridic, în primul rând, al celui judiciar cu cel din Vechiul Regat, proces foarte original și interesant, date fiind circumstanțele că, pe de o parte, Basarabia cu o sută de ani în urmă a fost introdusă într-un sistem legislativ și juridic străin, iar pe de altă parte, sistemul rus avea încă multe trăsături medievale. Activitatea de unificare a fost minuțios elaborată și s-a bazat pe cercetările magistraților și avocaților din Basarabia care s-au constituit într-un cerc de studii juridice și social-economice sub conducerea Prim Președintelui Curții de Apel din Chișinău Vespasian Erbiceanu. Un mijloc important de aducere în atenția opiniei publice a cercetărilor efectuate de juriștii din Basarabia, ca, de altfel, și din întregul regat, dar și de răspândire a cunoștințelor juridice a constituit editarea revistei juridice lunare „Cuvântul Dreptății”. În Comitetul de redacție a acestei reviste activau magistrați și avocați din Basarabia: P.Crăciunescu, P.Davidescu, I.Nicolaide, R.Bolintineanu, C.Panaitescu, L.Dauș, I.Hagiescu Miriște, Iuliu Dragomirescu, Mihail Sipsom.

Imediat după unire, în Basarabia existau, în esență, acele organe judecătorești care au fost instituite prin reforma din 1864 de împăratul Alexandru al II pe întreg teritoriul Imperiului Rus. În Rusia sistemul judiciar era constituit din două tipuri de organe judiciare și anume: organele judecătorești generale și organele judecătorești locale. Instanța de fond în sistemul organelor judecătorești generale era Tribunalul regional (Judecătoria districtuală), iar instanța de apel - Curtea de apel (Palata judiciară). Instanța de fond în sistemul judecătoriilor de pace era judecătoria de pace de ocol (sector), iar în calitate de instanță de apel pentru deciziile luate de ea - Congresul județean al judecătorilor de pace. Unica instanță de recurs pentru instanțele de pace și cele generale era Senatul Imperiului Rus. În linii mari, această organizare a fost păstrată și în

secolul XX, deși spre sfârșitul secolului XIX, în cadrul așa numitelor contrareforme, s-au limitat unele trăsături pozitive ale acesteia.

În conformitate cu această organizare judecătorească, în Basarabia activau: Tribunalul regional (judecătoria districtuală) cu sediul la Chișinău, iar în fiecare județ - judecătoria de pace și congresul județean al judecătorilor de pace. Atacarea cu apel a hotărârilor date de tribunalul regional se putea face adresându-se Curții de Apel din Odesa.

După Unire regele Ferdinand a emis Decretul-Lege pentru organizarea justiției în Basarabia care a intrat în vigoare la 15 octombrie 1918, iar la 22 octombrie la Chișinău a avut loc într-o atmosferă solemnă deschiderea anului judecătoresc. În conformitate cu acest Decret s-a organizat un sistem unic judecătoresc. Judecătoriile de pace (de ocoale) continuau să activeze în sectoare (ocoale). În baza legislației ruse judecătoria de pace erau aleși, ceea ce s-a mai păstrat până în 1919, când s-au extins normele române privitor la numirea acestor judecători. În fiecare județ s-a organizat câte un tribunal, astfel justiția venind mai aproape de justițiabili. Deoarece tribunalele județene erau instanțe de apel pentru judecătoriile de ocol, Congresele judecătorilor de pace s-au desființat, în așa fel realizându-se un singur sistem de organe judecătorești.

Curtea cu jurați care a funcționat în baza reformei judecătorești din Imperiul Rus și în Basarabia a continuat să facă parte din sistemul judiciar și după Unire. Cu atât mai mult cu cât condițiile impuse pentru jurați în ambele sisteme erau aceleași: un cenz de vârstă, unul de domiciliu în circumscripția Curții și de cunoaștere a limbii în care aveau loc procesele. În sistemul rus formarea listelor de jurați ținea de competența unor comisii numite de adunările de zemstvă, iar în sistemul român - de prefectii județelor, ambele sisteme prevedeau aducerea la cunoștința publică a listelor de jurați, iar în sistemul român era posibilă atacarea înscrisurilor din aceste liste în instanță de contencios administrativ.

Exista totuși o diferență sensibilă în ceea ce privește competența Curții cu jurați în sistemul rus și cel român. În baza reformei judiciare și a contrareformelor ce i-au urmat în Imperiul Rus Curțile cu jurați aveau o competență mai restrânsă, ele examinând dosarele cu privire la crimele grave. În sistemul român Curțile cu jurați judecau nu numai crimele, ci și delictelor politice și de presă, acest lucru se explică prin faptul că România avea un sistem politic și juridic democratic, Constituția ei (art.24) prevăzând libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile prin grai, prin scris și presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile prevăzute de Codul Penal, care nici într-un caz nu va putea restrânge dreptul în sine.

Decretul-lege din 9 mai 1919 indica competența curții cu jurați în concordanță cu art. 105 al Constituției, care prevedea că juriul este statornicit pentru toate materiile criminale și pentru delictelor politice și de presă. Procedând cu moderație la unificarea legislativă, Decretul-Lege din 27 mai 1919 stabilea procedura de alcătuire a listelor de jurați în baza legislației române, specificând că pentru anul judecătoresc 1918/1919 și anul 1919/1920 comisiunile juraților se vor forma din listele de jurați, întocmite încă pe baza legislației ruse [1].

Pentru a se asigura continuitatea în realizarea justiției și în spiritul democratic magistraților Tribunalului regional li s-a propus să depună jurământul de credință și să-și exercite în continuare activitatea

Celor ce nu doreau să presteze jurământul li s-a propus să funcționeze sub forma unui tribunal de lichidare chiar fără să presteze jurământul. La aceste propuneri mulți judecătorii (nebăștinași) au adoptat o poziție ostilă și au răspuns că nu acceptă, dar urmează tratative și că tribunalul regional în întregime va fi strămutat în Ucraina, nedorind astfel să contribuie la restabilirea justiției naționale în Basarabia, fapt explicabil (dar nu și justificat), având în vedere politica de rusificare dusă de țarism în Basarabia timp de 100 de ani.

În sistemul rus justiția de pace constituia un sistem de organe ce se numea judecătorii locale. Sentințele date de aceste instanțe nu puteau fi atacate cu apel la instanțele judecătorești ordinare, ci numai cu recurs la Senatul Imperiului Rus. Continuând opera de unificare a sistemului judecătoresc competența congreselor județene ale judecătorilor de pace a fost transmisă tribunalelor județene

Congresele județene ale judecătorilor de pace erau instanțe colegiale, compuse din președinte numit de țar la propunerea ministrului de justiție și cel puțin 2 judecători de pace din județ. Judecătorul a cărui hotărâre era atacată în fața congresului nu puteau fi membru al congresului, dar puteau fi chemat pentru a da lămuriri în privina hotărârii, ceea ce era nu numai jignitor pentru judecător, dar și influența independența sa, forțându-l indirect ca pe viitor să accepte alte norme și principii nu din convingere, ci doar pentru a obține simpatia congresului [4]. Acest lucru era posibil, dat fiind faptul că și congresul alegea candidații la funcția de judecător de pace, după care erau aleși pe termen de trei ani, având dreptul de a fi realeși. Președintele congresului era acela care repartiza pe judecătorii de pace în ocoalele din județul său, chiar alegerea reședinței permanente a judecătorului se făcea doar cu învoirea con-

gresului, astfel judecătorul de pace era dependent total de congres, dar, în mod special, de președintele congresului. Congresul putea da însărcinări judecătorului de pace, tot el acorda concedii până la 2 luni, întreținea legătura cu judecătorii prin ordonanțe, iar judecătorii trimiteau congresului dări de seamă. Recuzările judecătorilor de pace și plîngerile împotriva acțiunilor lor se înaintau tot congresului. Prin lichidarea congresului județean al judecătorilor de pace această dependență a judecătorului de pace a fost suprimată, căci judecătorii de pace trebuia să fie confirmați prin decret regal în urma propunerii Directoratului Justiției din Chișinău.

Într-o oarecare măsură starea de dependență a judecătorilor de pace rezultă și din reglementările cu privire la opoziție - cale de atac a hotărârii date în lipsa uneia din părțile în proces. Opoziția era reglementată de ambele legislații - și de cea română și de cea rusă. Dar pe când legislația română prevedea că nu se pot ataca cu opoziție decât hotărârile pronunțate în lipsa uneia din părți, având scopul de a satisface principiul contradictorialității, regulile de procedură rusă ofereau acest drept numai părâtului, care a fost judecat în lipsă. Procedura rusă prevedea că opoziția se judecă prin cercetarea procesului din nou și de la început, părâtul așteaptă ca reclamantul să dovedească din nou față cu el acțiunea sa, apoi ia cuvântul pentru a se apăra. În procedura română după ce judecă în opoziție judecătorul avea trei soluții la îndemână: să mențină integral hotărârea dată în lipsă, s-o reformeze în parte ori s-o reformeze în total hotărârea anterioară.

În procedura rusă, situația era cu totul alta. Congresul judecătorilor de pace după ce examina opoziția pronunța o nouă hotărâre, după care cea anterioară își pierde puterea, congresul nici nu menționa hotărârea anterioară, aceea fiind considerată inexistentă. Judecătorii care au comparat cele două legislații cu privire la opoziție au ajuns la concluzia că opoziția rusă este o simplă petiție de judecare din nou a procesului hotărât în lipsa părâtului, pe când opoziția română era o cale de atac, de reformare a hotărârii date în lipsa oricărei părți.[5]. Propriu-zis, și procedura de judecare și natura juridică a opoziției demonstrează încă odată lipsa de independență a judecătorilor de pace a căror decizii erau atacate și semnificația minoră a acestor decizii.

O altă problemă importantă a fost cea legată de separarea atribuțiilor executive de cele judiciare în cazul ministrului delegat al Basarabiei care se conducea încă de Legea oficiilor guberniale a Imperiului Rus, conform căreia guvernatorul (căruia i-a luat locul comisarul general, iar apoi - ministrul delegat al Basarabiei) avea dreptul de a determina faptele și pedepsele menite să protejeze siguranța statului, dreptul de a interveni în administrarea și chiar exercitarea justiției, luând din instanțele ordinare și transmițând autorităților administrative dosarele cu privire la infracțiuni ce se pedepsesc cu privațiune de libertate până la trei luni și amendă până la 3000 ruble. Deci, prin ordonanțele sale, ministrul delegat putea înființa pedepse, pe care să le aplice prin ofițerii de poliție. Aceste prerogative încălcau grav principiile democratice ale dreptului la apărare, a separației puterilor în stat. Arestarea presupusului vinovat și pedepsirea lui în

baza unor acte ale puterii executive și nu în puterea unui mandat și sentințe judecătorești contraveneau în mod clar Constituției României, negând dreptul la apărare și cel al protecției drepturilor prin intermediul organelor judiciare. Decretul-Lege pentru organizarea justiției în Basarabia a prevăzut în mod expres că nicio instituțiune extraordinară cu atribuții de cercetare și urmărire penală nu se poate crea sub nici un fel de numire și cuvânt, în afară de organele judecătorești.

De la 1 iunie 1919 au fost puse în aplicare și pe teritoriul Basarabiei Codurile române: penal și de procedură penală. Codul de procedură penală prevede (art.88) că nimeni nu poate fi arestat decât în puterea unui mandat dat de judecătorul de instrucție, ministerul public în cazuri anume determinate de lege, garantând libertatea individuală, astfel încât nu se permite arestarea unei persoane printr-o simplă dispoziție a unei autorități administrative, chiar dacă aceasta are rangul de ministru.

Bineînțeles că într-o epocă plină de agitații și neliniști cum a fost cea generată de primul război mondial și de evenimentele din Rusia bolșevică aceste preocupări pentru protecția persoanei să fie considerate de unele persoane cu funcții de răspundere prea liberale, astfel încât șeful parchetului de pe lângă tribunalul Ismail Georgescu-Vâlcea se adresa ministrului de justiție cu cererea ca pentru furi să se aplice arestarea lor până la judecată, argumentând că detenția preventivă are mai multă influență asupra infractorilor decât însăși pedeapsa și că punerea în libertate a unor asemenea infractori poate avea un efect invers, adică îi poate încuraja să continue să tulbure ordinea și siguranța publică. De asemenea se insista asupra menținerii art. 1601, 1602, 1603 Cod penal rus care pedepsesc luarea silnică în stăpânire a unui bun imobil străin, care conform Codului Penal Român nu era incriminată, dar la Tribunalul Ismail, menționa Georgescu-Vâlcea, în fiecare zi se prezintă fie direct la Procuror, fie la auxiliarii lor săteni cu plângeri că li s-au încălcat pământurile, că au fost izgoniți de pe locurile lor, că li s-au luat și se dețin cu forța acele locuri, adică că sunt împiedicați cu forța de a se folosi de proprietatea lor funciară. Deoarece aceste deposedări nu constituiau o infracțiune conform Codului

penal român, plângerile de deposedare puteau fi examinate doar pe calea acțiunii civile, acțiunii posesorii. Aceste acțiuni se examinau de judecătorii de ocol după aceeași procedură ce necesită un timp îndelungat, ceea ce permitea unor persoane uzurpatoare să se bucure pe nedrept de bunurile altora dobândite în rezultatul samovolnicilor sale. Procurorul opina că în cazul când aceste măsuri vor da rezultate bune, să se introducă aceste norme și în legislația Vechiului Regat [8].

Toate aceste informații ne oferă imaginea unui proces de unificare legislativă bine pus la punct, cu atragerea forțelor intelectuale notorii din Basarabia și din Vechiul Regat. Surprinzător pentru momentul de astăzi, dar natural pentru acea epocă, este faptul că acest proces s-a derulat cu moderație, în spiritul democratic, fără resentimente, cu maximă atenție pentru protejarea drepturilor fundamentale ale omului. Legiuirile Imperiului Rus au fost înlăturate nu numai ca fiind străine spiritului național, tradițiilor, obiceiurilor, dar și pentru motivul că erau într-o completă dizarmonie cu tendințele de democratizare, de echitate și egalitate în fața legii.

Bibliografie

1. Const. Hamangiu. Codul general al României. Vol. IX-X, p.66-67.
2. Cuvântul Dreptății, nr.8, 15 octombrie 1919, p. 114-116.
3. Cuvântul Dreptății, nr.10, 15 decembrie, 1919, pag. 157).
4. Constantin Doboș. Personalitatea foștilor judecători de pace ruși. // Cuvântul Dreptății, nr.6, 15 iunie 1919, p.93-94.
5. Eugen Ionescu Darzeu. Opoziția, Apelul, Revizuirea și Plângerile Particulare făcute în contra hotărârilor și încheierilor judecătorului de pace. // Cuvântul Dreptății, nr.6, 15 iunie, 1919, pag.9.
6. Cuvântul. Dreptății, nr.7, 15 septembrie, 1919, p.106.
7. V. Erbiceanu. Naționalizarea justiției și unificarea legislativă în Basarabia. București, 1934, p.129-130.
8. Cuvântul Dreptății, nr.8, 15 octombrie 1919, p.122-123.